

موانع مطالعه آزاد حرفه‌ای در دانشجویان رشته کتابداری

دکتر مه‌ری پریخ^۱

سمیه صیادی فر^۲ و محبوبه آستانه^۳

چکیده: مطالعه غیردرسی حرفه‌ای، که فراتر از مطالعه کتاب‌های معین درسی است، از راه‌های کسب بینش و دانش حرفه‌ای برای دانشجویان است. راه‌های گوناگونی برای تشویق به مطالعه حرفه‌ای وجود دارد. ایجاد فرصت سؤال و جواب یا بحث و مناظره در کلاس‌های درس، انجام تمرین‌های پژوهشگرانه، ارائه همایش، گزارش کار و معرفی منابع بیشتر برای مطالعه و آموختن برای امتحان، از روش‌هایی است که می‌تواند در تشویق دانشجویان به مطالعه حرفه‌ای تأثیرگذار باشد. به منظور نظرسنجی درباره روش‌هایی که می‌تواند انگیزه لازم برای مطالعه حرفه‌ای ایجاد کند و نیز بررسی میزانی که این راه‌ها در عمل در محیط آموزشی به کار گرفته می‌شود، نظرات ۸۸ نفر از دانشجویان رشته کارشناسی کتابداری دانشگاه فردوسی مشهد ورودی سال‌های ۷۷، ۷۸ و ۷۹ گردآوری شد. پژوهش در دو مرحله مقدماتی و نهایی انجام گردید. در مرحله مقدماتی از شیوه‌های مصاحبه، پرسشنامه و کتابسنجی و در مرحله نهایی فقط از پرسشنامه استفاده شد. براساس نتایج به دست آمده، دانشجویان روش‌های یاد شده را از روش‌هایی می‌دانند که می‌تواند در ایجاد انگیزه برای مطالعه مؤثر باشد. آنها معتقدند این روش‌ها تنها تا حدودی در کلاس‌های درس رعایت می‌شود. آنها مطالعه غیردرسی حرفه‌ای را برای ایجاد اعتماد به نفس حرفه‌ای و آینده‌کاری بهتر ضروری می‌دانند.

کلیدواژه‌ها: مطالعه آزاد، دانشجویان رشته کتابداری، موانع

مقدمه

رشد سریع اطلاعات و دانش تخصصی، و تداخل میان رشته علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی و رشته‌های دیگر علوم، منابع زیادی را برای مطالعه در اختیار دانشجویان این رشته قرار می‌دهد. گرچه برای پیشبرد هدف‌های درسی، به‌طور معمول، تعداد محدودی کتاب

معرفی می‌شود، ولی با توجه به گسترش علم بدیهی است دانش لازم برای حتی یک درس خاص از طریق مطالعه منابع محدودی که به‌عنوان منابع درسی معرفی می‌شود

۱. استادیار دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه فردوسی مشهد
 ۲. دانشجوی کارشناسی کتابداری دانشگاه فردوسی مشهد
 ۳. دانشجوی کارشناسی کتابداری دانشگاه فردوسی مشهد

در رفع معضلات اجتماعی است و می‌تواند از طریق مطالعه حرفه‌ای و کسب دانش حاصل شود.

در این بررسی، منظور از مطالعه آزاد حرفه‌ای و یا مطالعه غیردرسی حرفه‌ای، مطالعه منابعی است که در سرفصل‌های مصوب نیامده و به وسیله استاد درس معرفی نشده است. به عبارت دیگر، این نوع مطالعه به منابع غیردرسی حرفه‌ای اختصاص دارد. از آنجا که کتاب و مقاله، بیشترین منابع منتشر شده در زمینه کتابداری و اطلاع‌رسانی است، در اینجا منظور از منابع کتاب و مقاله است.

دیدگاه‌های نظری و تجربه‌ها

در دوران تحصیل، عواملی متعدد در تشویق به مطالعه آزاد حرفه‌ای تأثیر گذارند. از مهم‌ترین آنها که عوامل دیگر از آن متأثرند، هدف و عملکرد نظام آموزش عالی است. در دنیای متحول کنونی، جامعه پویا به افرادی نیاز دارد که توانایی سازگاری با تحولات را داشته باشند. به طور معمول، این افراد از توانایی تفکر منطقی، خلاقیت، دانش حرفه‌ای و مهارت‌های لازم برخوردارند. بنابراین، از هدف‌های اصلی آموزش عالی کمک به رشد فردی و ویژگی‌های شخصی است. برای تحقق این هدف در دانشگاه و کلاس‌های درس، لازم است رویکردها و روش‌هایی گوناگون در تدریس به کار گرفته شود. توجه به استقلال و آزادی در فعالیت‌های آموزشی یکی از این رویکردهاست. این مهم، از طریق آزادی فعالیت‌های کلاسی، تمرین‌های کاربردی و پژوهشگر و موارد مشابه به دست می‌آید.

پریرخ (۲۵)، در پایان‌نامه دکترای خود، به اهمیت این نوع آزادی در کسب استقلال در یادگیری اشاره کرده است و از قول جان دیوئی (۱۰:۲۰) بیان می‌کند، آزادی

به دست نمی‌آید. نظری هاشمی به نقل از کاظمیان، مدرس رشته تاریخ، به وجود این مشکل در درس تاریخ اشاره می‌کند و اظهار می‌دارد "اگر قرار باشد هر واحد درسی رشته تاریخ را محدود به یک کتاب کنیم هدف اصلی آموزش تاریخ به صورت کامل اجرا نخواهد شد. دانشجو در هر درس باید از دیدگاه‌های مختلف استفاده ببرد" (۵۰:۱۳).

مطالعه گسترده و جامع حرفه‌ای، که فراتر از مطالعه

در دنیای متحول کنونی،

جامعه پویا به افرادی نیاز

دارد که توانایی سازگاری با

تحولات را داشته باشند. به طور

معمول، این افراد از توانایی

تفکر منطقی، خلاقیت، دانش

حرفه‌ای و مهارت‌های لازم

برخوردارند.

کتاب‌های درسی تعیین شده است، به وسعت فکر کمک می‌کند و به دانش حرفه‌ای دانشجو می‌افزاید. در مقطع دانشگاه، گرچه ممکن است پیامدهای احتمالی تحصیلات دانشگاهی از نظر اجتماعی مورد توجه باشد، ولی نتایج فردی چنین تحصیلاتی را نباید از نظر دور داشت. کسب دانش، معرفت^۴، مهارت، نگرش‌ها و ارزش‌ها از ویژگی‌های شخصی و نتایج فردی تحصیلات دانشگاهی به شمار می‌رود. بخش عمده‌ای از این ویژگی‌ها در اثر مطالعه حرفه‌ای به دست می‌آید. تفکر و خلاقیت ذهنی، از مشخصه‌های فارغ‌التحصیلان موفق

۴. در اینجا معرفت به مفهوم دانش به کارگیری دانش است.

از افکار دیگران می دهد. با فعالیت های آزاد کلاسی و تشویق به مطالعه غیر درسی حرفه ای، بسیاری از سؤال های دانشجو به صورت مستقل و خود فراگیر پاسخ داده می شود. مایرز، همچنین، فعالیت های کلاسی را راهی برای رشد تفکر می داند و اظهار می دارد: "اگر شاگردان وقت کافی صرف یادگیری بیشتر موضوع درسی نکنند، در پرورش علایق طبیعی و تشویق روش های تفکر خود با مشکل مواجه خواهند شد." این درگیری، در صورتی که در فضای غیر رسمی و به صورت مطالعه آزاد حرفه ای به وجود آید در رشد تفکر تأثیر بیشتری دارد.

از طرف دیگر، برخی صاحب نظران بر اهمیت تفکر در یادگیری تأکید دارند و استفاده از یادگیری مسئله گشا^۵ را در این باره توصیه می کنند. ارزش و تأثیر تفکر در یادگیری رامی توان در نظرات جان دیوئی (۱۵۷-۱۵۳:۲۱) دنبال کرد. او معتقد است تفکر یک نوع یادگیری ذهنی^۶ است و هر مسئله، انگیزه ای است برای تفکر. بنابراین، براساس عقیده دیوئی رابطه نزدیکی میان حل مسئله و یادگیری وجود دارد. هیگز (۵۸-۴۰:۲۴) به تفاوتی میان حل مسئله و یادگیری قائل نیست. در مقاله ای که وی درباره "رشد استقلال فراگیر"^۷ منتشر کرد، حل مسئله را تعریفی برای یادگیری ذکر کرد. در همین باره مایرز (۵۷:۱۴) به اهمیت حل مسئله در یادگیری اشاره می کند و اظهار می دارد: هر درس را با یک مسئله یا امر شگفت آوری شروع کنید. شاگردان را وادار به تعمق و تفکر کنید، چون در چنین بافتی است که شاگردان هم کنجکاوی بیشتر دانستن را تجربه می کنند و هم... تفکر آنها را به مبارزه می طلبد و آنها را برای انواع جدید تفکر انتقادی آماده می سازد.

برای حل مسئله نیاز به اطلاعات است و اطلاعات

در یادگیری شامل توانایی برنامه ریزی، نوآوری، انگیزه و انتخاب موقعیت های یادگیری است. از دیدگاه سولتیز (۹۰:۲۶) این آزادی به مفهوم برقراری ارتباط با دیگران در برخورد اندیشه ها، که فرصتی برای کسب دانش بیشتری است، تشخیص ارزش ها و دیدگاه های جدید و در نتیجه رشد فردی است. از روش هایی که آزادی در یادگیری را پشتیبانی می کند، سؤال کردن استاد از دانشجو و یا دانشجو از استاد است. به عبارت دیگر، به وجود آمدن فرصت سؤال و بحث و گفتگو درباره مباحث مطرح شده و ارائه همایش از دیگر فعالیت های آزاد است که می تواند به رشد تفکر، توانایی تحلیل و حل مسئله و پاسخ یابی سؤال ها کمک کند. در این صورت، دانشجو خود را در پیشبرد مباحث درسی سهیم می داند و به درس و رشته خود علاقه پیدا می کند و انگیزه بیشتری برای مطالعه حرفه ای خواهد داشت. این روش، به علاقه افراد برای مطرح شدن در جمع، توانایی رقابت با دیگران و جواب به سؤال ها و شرکت در بحث ها، پاسخ می دهد. از دیگر روش ها، بحث های گروهی است که انگیزه های فکری و کنجکاوی های حرفه ای را به وجود می آورد. برای پاسخ گویی به کنجکاوی ها، داشتن اعتماد به نفس برای سؤال و جواب و شرکت در بحث ها، فرد ناچار به مطالعه و کسب اطلاع و دانش مربوطه است.

پیامدهای عدم اجرای این روش ها را در آموزش می توان از دیدگاه مایرز^۸ (۵۳:۱۴) دنبال کرد. او معتقد است اگر به سؤال های افراد پاسخ داده نشود، به جای خلاقیت و اتکای به خود، آنها تمایل به یادگیری و استقلال عمل را از دست می دهند. "بیشتر دانش آموزان در آغاز سنین دانشگاهی از کودک درون وابسته (متکی به خود) به جوان دیگر وابسته (متکی به دیگری) تبدیل می شوند. بی ارادگی و احتیاط جای استنتاج و پرسیدن رامی گیرد و فکر کردن جاییش را به یادداشت برداشتن

5. Mayers

6. Problem- based learning

7. Intellectual learning

8. Promote autonomous learning

کنند. این امر، با توجه به تغییر روش های تدریس و نیاز به کسب اطلاعات در دنیای اطلاعات گرا، مشکل بزرگی به شمار می آید (۲۷). در پژوهشی دیگر، که نتایج مشابهی به دست آورد، نظر ۱۷۰ نفر از دانشجویان درباره مطالعه، آموزش و مسائل و مشکلات آن در مطالعه سنجیده شد. دانشجویان به مشکلات موجود در مطالعه اشاره داشتند. نتایج نشان داد مشکلات ناشی از عدم عادت به مطالعه است. زیرا، آنها در دوران دبیرستان، فراتر از کتاب درسی، مطالعه ای انجام ندادند. گرچه در این پژوهش، تأکید خاصی بر مطالعه آزاد حرفه ای نشده است، ولی پاسخ ها مشخص می کند که در دوران تحصیل در دبیرستان فقط مطالعه کتاب درسی مورد نظر بوده است (۲۳). در بررسی کارتر و میبر (۱۹)، سیاهه ای از کتاب های رشته زیست شناسی تهیه شد. با مقایسه این سیاهه با کتاب های درسی آنها متوجه شدند کتاب های قابل ملاحظه ای در این رشته وجود دارد و کتاب های درسی و روش های سنتی تدریس برای رفع نیازهای دانشجویان رشته زیست شناسی کافی نیست.

نتایج این پژوهش و پژوهش های مشابه بیانگر آن است که در کشورهای توسعه یافته به ارزش اطلاعات و مطالعه در رشد و توسعه اهمیت داده شد. به آموزش عالی نیز به عنوان نهادی که در پرورش افرادی مطلع و ماهر در دسترسی به اطلاعات نقشی مؤثر دارد، توجه شد. همان گونه که در ابتدای بحث اشاره شد، این امر، تحولات زیادی در آموزش عالی به وجود آورده است، از آن جمله، آموزش فراگیر گرا است، که در آن به شخص فراگیر که محور توجه نظام آموزشی است، اهمیت داده می شود. در چنین نظامی، آزادی در فراگیری از طریق

باید از طریق مطالعه به دست آید. به کارگیری اطلاعات به دست آمده از مطالعه آزاد حرفه ای در پیشبرد درس و حل مسائل درسی و شرکت در بحث ها، انگیزه بیشتری برای ادامه این گونه مطالعه ایجاد می کند. از دیگر روش ها، فراگیری منبع گرا^۹ است. در این روش که بیش از پیش مورد توجه قرار گرفته است، استادان به جای استفاده از یک کتاب درسی، مطالعه مجموعه ای از منابع را توصیه می کنند. در فراگیری قابل انعطاف^{۱۰}، فن گرا^{۱۱}، از راه دور^{۱۲} و یا فراگیری آزاد^{۱۳} نیز از این روش بهره گیری می شود، دانشجویان باید با کتابخانه ارتباط نزدیکی داشته باشند. با توجه به مطالب یاد شده، در تدریس، از روش های سؤال و جواب، حل مسئله، بحث و گفتگو و فراگیری منبع گرا استفاده شود، انگیزه های لازم برای مطالعه منابع چاپ شده در زمینه تحصیلی دانشجویان به وجود می آید و اطلاعات دانشجویان به منابع درسی محدود نخواهد بود.

گرچه از دهه ۱۹۸۰، به استفاده از روش های گوناگون در یادگیری توجه خاصی شد و استفاده از آنها بیش از پیش مورد تأکید قرار گرفت، ولی برخی تجربه ها نشان می دهد که در همه نظام ها از این روش ها استفاده نمی شود. برخی تجربه ها، تأثیر مثبت به کارگیری این روش ها را از طریق پژوهش ها به اثبات رسانیده اند، ولی به نظر می رسد در ایران و جهان تجربه ها و پژوهش هایی که به طور مستقیم به اثر مطالعه آزاد حرفه ای پرداخته باشند کمتر انجام شده است. در این قسمت به برخی تجربه ها و دیدگاه ها اشاره می شود.

بررسی دلایل عدم موفقیت ۴۴ نفر از دانشجویان رتبه اول دبیرستان در ترم اول دانشگاه، نشان داد که این دانشجویان در دوران تحصیل در دبیرستان، مهارت های لازم برای مطالعه منابع غیر درسی را به دست نیاورده اند، بنابراین آنها نمی توانند خود را با شرایط دانشگاه که مبتنی بر گردآوری اطلاعات و مطالعه گسترده است هماهنگ

9. Resource- based learning

10. Flexible learning

11. Technology- based learning

12. Distance learning

13. Open learning

زمینه را برای دانشجو فراهم نمی‌آورد. او فرصت مقایسه و مقابله نظریه‌های متفاوت و توجه به دیدگاه‌های متضاد و یا مشابه را در نمی‌یابد و وسعت نظر لازم را که به او کمک خواهد کرد تحلیل گرانه به مسائل نگاه کند، به دست نمی‌آورد. استفاده از این شیوه‌ها دانشجو را قانع نمی‌کند و به تدریج او تبدیل به فردی بی‌علاقه به درس و حتی به رشته خود می‌شود و انگیزه مطالعه در او از میان می‌رود. احتمالاً، این روش در آن دسته از الگوهای آموزشی به کار می‌رود که در آنها به آموزش بیش از پژوهش اهمیت می‌دهند. در این روش بیشتر درس‌ها به صورت نظری است و کمتر بر تمرین‌های عملگر و مبتنی بر فلسفه و نظریه تأکید می‌شود.

به این مشکل در روش تدریس و محتوای درس‌ها را فتاحی (۱۱: ۲۱-۴۴) از ابعاد دیگری توجه می‌کند. به عقیده او در روش‌های کنونی تدریس، مهارت‌های حل مسئله و تفکر انتقادی در دانشجو که آنها را به سوی شناخت و خردرهنمون سازد، پرورش داده نمی‌شود و آنها، توانمندی لازم برای تجزیه و تحلیل مفاهیم و رویدادها را به دست نمی‌آورند. او علت را در عدم توجه به فعالیت‌های پژوهشی در برنامه‌های آموزشی می‌داند. در این راستا، فتاحی (۱۱: ۲۱-۴۴) و دیانی (۷: ۱-۲۰) به کم‌توجهی نسبت به بنیان‌های نظری در آموزش نیز اشاره دارند. بدیهی است اگر پژوهش در برنامه‌های آموزشی مطرح شود، چون وابستگی زیادی میان پژوهش و بنیان‌های نظری و یا فلسفی هر حرفه وجود دارد، محتوای درس‌ها پربارتر شده و دیدگاه‌های فلسفی و نظری نیز مورد توجه قرار خواهد گرفت. توجه به بنیان‌های نظری بسیاری از سؤال‌ها و چراها را در ذهن شکل می‌دهد که برای پاسخ دادن به آنها، فرد ناچار به مطالعه است، بنابراین انگیزه بیشتری برای مطالعه غیردرسی حرفه‌ای دارد.

پژوهش‌هایی که در ایران صورت گرفته نیز بر تحول

انجام پژوهش، فعالیت‌های کلاسی و تمرین‌های کاربردی، پیشبرد درس‌ها از طریق همایش و بحث و گفتگو از فعالیت‌های عمده درسی به شمار می‌رود. استفاده از جزوه و یا اتکاء به منابع محدود برای تدریس مردود شمرده می‌شود. دانشجو در چنین نظامی خواهد توانست به طور مستقل به انتخاب منابع خواندنی بپردازد و در پیشبرد درس‌ها فعال باشد. استاد با کمک کتابدار یا مسئول فراهم‌آوری منابع در سطح دانشگاه، تسهیل‌کننده روند یادگیری است (۱۸).

ولی، در آغاز هزاره سوم میلادی در کشور ایران، در بسیاری از درس‌ها، هنوز بر شیوه تدریس جزوه‌گرا و تک‌کتابی تأکید می‌شود. در بسیاری موارد دانشجو در کلاس فرد منفعلی است، گویی در جلسه سخنرانی نشسته و باید به صحبت‌های استاد گوش کند. او ناچار است فقط از قوه شنوایی برای یادگیری استفاده کند، یعنی تنها از ۱۳ درصد از توانایی خود برای یادگیری بهره‌برد. در همین راستا، کارلاین (۱۲: ۷۶) معتقد است که آموزش دهنده نمی‌تواند فقط به سخن گفتن بپردازد و انتظار داشته باشد که فراگیری از طریق گوش کردن در رشد سلسله مراتب مهارت‌ها تأثیرگذار باشد. سیاری (۹) نیز در مقاله‌ای، که به مشکلات و تنگناهای آموزش عالی در ایران اشاره دارد، به این امر توجه کرده است. او یکی از مشکلات آموزش عالی در ایران را روش تدریس استادان می‌داند و معتقد است به دلیل اینکه روش تدریس بیشتر بر محور سخنرانی استاد، منفعل بودن و جزوه‌خوانی دانشجوین تأکید دارد، باعث ایجاد اشکال در یادگیری می‌شود و تشویق به مطالعه نمی‌کند. همان‌طور که پیشتر اشاره شد، براساس سخنان نظری هاشمی (۱۳)، استاد دانشگاه، در دهه ۱۳۸۰ نیز هنوز این مشکل در نظام آموزشی ایران وجود دارد.

افزون بر آن، استفاده از یک کتاب، یک جزوه و یا سخنرانی امکان آشنا شدن با دیدگاه‌های مختلف در یک

مطالعه گسترده و آزاد حرفه‌ای نپرداخته‌اند، ولی بر روش‌های تدریسی که یادگیری بیشتری را به دنبال دارد تأکید دارند. از آنجا که یادگیری صورت نمی‌گیرد مگر اینکه اطلاعات جدیدی به دست آید، مطالعه یکی از محورهای اصلی در روش‌های تدریسی که با هدف یادگیری طراحی می‌شود، بررسی منابع منتشر شده در رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی، نشان می‌دهد که منابع قابل توجهی در این رشته تألیف و یا ترجمه شده است. اهمیت مطالعه آزاد حرفه‌ای از یک سو، و مشاهده عدم گرایش دانشجویان به مطالعه از سوی دیگر، پژوهشگران را بر آن داشت که موانع موجود را از دیدگاه دانشجویان شناسایی کنند و راهکارهایی برای رفع آنها پیشنهاد کنند.

هدف پژوهش: هدف عمده پژوهش، بررسی موانع مطالعه آزاد حرفه‌ای و ارائه راهکارهایی برای تشویق دانشجویان به این نوع مطالعه است.

سؤال‌های پژوهش:

۱. چه تعداد دانشجویان رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی به مطالعه منابع غیردرسی حرفه خود می‌پردازند؟
۲. آیا درس‌های تخصصی، روش تدریس و به طور کلی نظام آموزشی مشوق دانشجویان به مطالعه غیردرسی حرفه‌ای است؟

این پژوهش شامل دو مرحله مقدماتی و اصلی است. پژوهش مقدماتی، به منظور اطلاع از میزان پرداختن دانشجویان این رشته به مطالعه غیردرسی حرفه‌ای، صورت گرفت. در این مرحله به صورت موردی و شفاهی از ۳۰ نفر از دانشجویان رشته کتابداری در مقطع کارشناسی درباره علاقه آنها به مطالعه غیردرسی و میزان آن مطالعه سؤال شد. بیشتر آنها به این گونه مطالعه اظهار بی‌علاقگی کردند. این نتیجه حدس پژوهشگران را درباره ضرورت انجام این پژوهش به یقین تبدیل کرد. در این مرحله، همچنین، برای تعیین کتاب‌های درسی از دید دانشجویان و استاد و مشخص کردن تفاوت کمی میان کتاب‌های

در روش‌های تدریس تأکید دارد. برخی پژوهش‌ها، به خصوص، در پایان‌نامه‌های تحصیلات تکمیلی و یا طرح‌های پژوهشی، به روش‌های تدریسی که تأکید بیشتری برای فراگیری و در برخی از موارد مطالعه بیشتر را به دنبال دارد، توجه شده است. به عنوان مثال، نتایج یک طرح پژوهشی که در دانشگاه رازی انجام شد (۸) نشان داد، روش‌های تدریس باید بر پایه روش‌های یادگیری فراگیران طراحی شود و در تدریس باید تفاوت‌های فردی مورد توجه باشد. در طرح پژوهشی دیگری که در سال ۱۳۷۲ انجام شد (۶) رابطه میان روش تدریس و میزان یادگیری سنجیده شد. از آنجا که ارزیابی میزان یادگیری می‌تواند به بهبود تدریس کمک کند، اسدزاده هراتی (۱۱) در پژوهشی که برای پایان‌نامه کارشناسی ارشد خود انجام داد، به نظرخواهی درباره‌ی میزانی که ارزیابی می‌تواند نواقص یادگیری و تدریس را مشخص کند پرداخت. موسی پور (۱۵) نیز، در پایان‌نامه دوره دکتری خود، به چگونگی ارتقای تدریس توجه کرده است. او به بررسی روش‌های تدریس پرداخت و به این نتیجه رسید، در روش‌هایی که معلم به عنوان رهبر و مشاور عمل می‌کند، یادگیری بیشتری صورت می‌گیرد. در این روش، دانشجویان به سوی جستجوی معنای مفاهیم و مقایسه آنها با هم و کسب اطلاعات درباره پدیده‌ها و تجربه‌های می‌پردازند. اطلاعات محور توجه است و برای کسب آن باید منابع مختلف مطالعه شود.

با هدفی مشابه، در پژوهشی که حیدری پور (۵)، برای پیشبرد پایان‌نامه خود انجام داد، به شناسایی روش‌های آموزشی پرداخت که به یادگیری بیشتر کمک می‌کند. نتایج نشان داد در روش‌های تجربی که دانشجویان در کلاس فعال است، ماندگاری مفاهیم در ذهن بیشتر است تا روش سنتی سخنرانی.

همان‌طور که پیشتر اشاره شد، گرچه در پژوهش‌های انجام شده در خارج و ایران به طور مستقیم به اهمیت

مرکزی موجود است. بنابراین، میان سال‌های ۱۳۴۷ تا زمان انجام این مطالعه (۱۳۸۰) تعداد ۲۱۲۶ مقاله، که برخی گزارش است، منتشر شد. گرچه هر کتاب یا مقاله چاپ شده حرفه‌ای ممکن است اطلاعات مفیدی مورد نیاز را ارائه ندهد، ولی بسیاری از آنها توانمندی ارائه اطلاعات و بازکردن افق‌های تازه‌ای را نسبت به مسائل حرفه‌ای دارند. بنابراین، پژوهش حاضر با آگاهی از اینکه منابع غیردرسی قابل ملاحظه‌ای منتشر شده و در دسترس هستند، صورت گرفت.

برای سنجش میزان علاقه دانشجویان به مطالعه آزاد حرفه‌ای، چون سنجش نظرات همه دانشجویان کتابداری دانشگاه‌های ایران نسبت به مطالعه آزاد حرفه‌ای، که پژوهش اصلی را تشکیل می‌دهد، ممکن نبود، دانشجویان سه دوره کارشناسی دانشگاه فردوسی مشهد، یعنی ورودی‌های سال ۱۳۷۷، ۱۳۷۸ و ۱۳۷۹، به عنوان نمونه، انتخاب شدند. در پژوهش اصلی، با استفاده از پرسشنامه، نظر ۸۸ نفر از دانشجویان ورودی سال‌های ۷۷-۷۸-۷۹ در مقوله‌های زیر سنجیده شد:

۱. اهمیت مطالعه آزاد حرفه‌ای، (۲) روش تدریس و منابع درسی، (۳) روش امتحان و (۴) نظام آموزشی.
- ابزار گردآوری اطلاعات پرسشنامه بود، که براساس نظر صاحب نظران یاد شده در ابتدای این نوشته طراحی شد، از ۲۲ سؤال بسته و ۲۱ سؤال باز تشکیل شد. نظام پرسش‌ها را ۴ مقوله یاد شده، تعیین کرد. به عبارت دیگر، هر گروه از سؤال‌ها به یکی از مقوله‌ها مربوط بود.
- تعداد ۱۰۰ پرسشنامه، به نسبت، میان سه گروه دانشجویان یاد شده توزیع شد.

تجزیه و تحلیل یافته‌ها

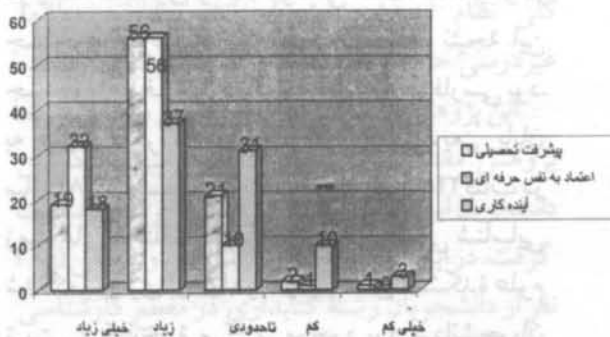
از ۱۰۰ پرسشنامه توزیع شده، ۸۸ مورد تکمیل و دریافت شد. تجزیه و تحلیل اطلاعات نشان داد ۷۹ درصد (۷۰ نفر) از پاسخ دهندگان زن و ۲۰ درصد (۱۸ نفر) مرد

درسی و غیردرسی حرفه‌ای، دو سنجش دیگر صورت گرفت. ابتدا، طی پرسشنامه‌ای از دانشجویان و استادان این رشته درخواست شد کتاب‌های هر درس را مشخص کنند. نتایج، همخوانی میان کتاب‌های درسی تعیین شده توسط استادان و دانشجویان را نشان داد. با این روش، ۸۷ کتاب درسی شناسایی شد.

از طرف دیگر، برای سنجش تعداد کتاب‌های غیردرسی منتشر شده در رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی از فهرست رایانه‌ای کتابخانه‌های دانشگاه فردوسی مشهد استفاده شد. از آنجا که در دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه فردوسی کتابداران از مقطع کارشناسی تا دکرا تربیت می‌شود و در کتابخانه مرکزی کار حرفه‌ای صورت می‌گیرد، انتظار می‌رود بیشتر کتاب‌های منتشر شده فارسی در این حرفه در این دو کتابخانه وجود داشته باشد. مشورت با کتابداران این دو کتابخانه نیز مشخص کرد که تهیه همه کتاب‌های منتشر شده در این زمینه در خط مشی مجموعه سازی آنها در نظر گرفته شده است. بنابراین براساس سرعنوان‌های موضوعی فارسی، تعداد ۱۲ واژه و عبارت، که تعیین کننده زمینه‌های موضوعی در رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی است، انتخاب و در جستجوی موضوعی از آنها استفاده شد. نتیجه این جستجو با حذف موارد تکراری، ۳۱۵ کتاب فارسی بود. به عبارت دیگر، تا زمان انجام این پژوهش، یعنی پایان سال ۱۳۸۰، با کسر تعداد کتاب‌های درسی، ۲۲۸ کتاب در زمینه‌های مختلف کتابداری و اطلاع‌رسانی شناسایی شد، که بسیاری از آنها در کتابخانه‌های دانشکده علوم تربیتی و کتابخانه مرکزی موجود بود و دانشجویان می‌توانستند از آنها بهره ببرند. براساس مقاله‌نامه کتابداری (۱۶)، تعداد ۱۷۵۰ مقاله و گزارش نیز تا پایان سال ۱۳۷۷ منتشر شده است با بررسی پنج مجله منتشر شده در این رشته از سال ۱۳۷۷ تا پایان سال ۱۳۸۰ تعداد ۳۷۶ مقاله به دست آمد. این منابع نیز در کتابخانه دانشکده علوم تربیتی و کتابخانه

کتابداری نشان دادند، ولی بیش از نیمی از آنها، یعنی ۵۴ درصد (۴۷ نفر) علاقه مندی خود را با گزینه های "زیاد" و "خیلی زیاد" و ۱۱ درصد (۹ نفر) در "حد کم" و یا "خیلی کم" نشان دادند. همان گونه که پیشتر اشاره شد، درصد زیاد افرادی که گزینه "تا حدودی" را انتخاب کردند، هر نوع اظهار نظری را در این باره مشکل می کند. این مهم خود می تواند از عوارض عدم مطالعه گسترده باشد که مانعی برای اعتماد به نفس در اظهار نظر است. همین مشکل را می توان در تعداد پاسخ دهندگان به سؤال های باز نیز مشاهده کرد. به عنوان مثال، به سؤال بازی که از موانع مطالعه حرفه ای می پرسید، فقط ۳۰ نفر و به سؤالی که از دیدگاه های نظری حرفه سؤال می کرد، فقط ۲۱ نفر (از ۸۸ نفر) پاسخ دادند.

از سوی دیگر، بیشتر پاسخ دهندگان، یعنی ۶۴ نفر (۷۵ درصد) مطالعه حرفه ای را در پیشرفت تحصیلی و حدود ۸۸ درصد (۷۷ نفر) آن را در اعتماد به نفس حرفه ای و یا اظهار نظر و شرکت در بحث های حرفه ای و ۵۵ درصد (۴۸ نفر) آن را در پیدا کردن کاری مناسب و آینده شغلی بهتر، نمودار زیاد و یا خیلی زیاد مؤثر می دانند (نمودار ۱).

نمودار ۱. فراوانی نسبی نظرات نسبت به تأثیر مطالعه حرفه ای غیردرسی در پیشرفت تحصیلی ($n=۸۶$) اعتماد به نفس حرفه ای ($n=۸۷$) و امید به آینده کاری ($n=۸۷$)

با توجه به نتایج به دست آمده دیدگاه پاسخ دهندگان با نظریه های صاحب نظران، که پیشتر درباره آن بحث

هستند. در ضمن، چون دانشجویان ورودی سال ۱۳۷۷ همه واحدهای درسی خود را گذرانده بودند و فقط برای انجام امور فارغ التحصیلی به دانشکده مراجعه می کردند، به طور کامل قابل دسترسی نبودند و کمترین تعداد پاسخ دهندگان، یعنی ۱۷ درصد (۱۵ نفر) را تشکیل می دادند. حدود ۳۷ درصد (۳۳ نفر) بقیه پاسخ دهندگان، ورودی سال ۱۳۷۸ و ۴۵ درصد (۴۰ درصد) ورودی سال ۱۳۷۹ بودند. نظر به اینکه میان پاسخ های داده شده توسط سه گروه یاد شده و نیز دختران و پسران دانشجو تفاوت چندانی وجود نداشت، از مقایسه پاسخ های آنها خودداری می شود.

قابل ذکر است که در بیشتر موارد، تعداد زیادی از پاسخ دهندگان گزینه "تا حدودی" را انتخاب کرده اند. این امر می تواند به بی تفاوتی آنان نسبت به پاسخ به پرسشنامه، عدم اطلاع آنان از دیدگاه های نظری و حرفه ای که در اثر عدم عادت به مطالعه غیردرسی حرفه ای به وجود آمده و یا تفاوتی که میان روش های تدریس استادان وجود دارد، مربوط باشد.

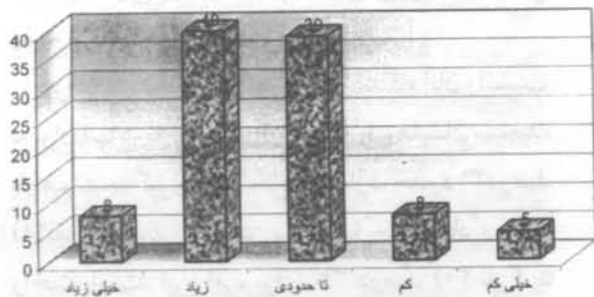
الف. اهمیت مطالعه حرفه ای

انگیزه به عنوان نیروی محرکه هر فعالیتی شناخته شده است. این عامل نه تنها بر میزان فعالیت، بلکه بر کیفیت و چگونگی آن نیز تأثیر دارد. باب الحوانجی (۲: ۴۵) در کتابی درباره نقش کتابخانه های آموزشی، به این مهم اشاره دارد. او یادآور می شود: "یادگیری عملی آگاهانه است و برای انجام دادن هر عمل آگاهانه داشتن انگیزه اساسی است. بنابراین، مطالعه کننده باید از انگیزه ای قوی برخوردار باشد."

در این باره، نظر پاسخ دهندگان نسبت به تأثیر مطالعه غیردرسی حرفه ای در پیشرفت تحصیلی، اعتماد به نفس حرفه ای و امید به آینده کاری سنجیده شد. گرچه ۳۲ نفر (۳۶ درصد) از ۸۸ نفر پاسخ دهنده به سؤال "میزان رضایت از رشته تحصیلی"، خود را "تا حدودی" علاقه مند به رشته

برای بحث‌های کلاسی رامی سنجید، مشخص کرد که این فرصت زیاد در اختیار دانشجویان قرار نمی‌گیرد. در این مورد، حدود ۲۰ درصد (۱۸ نفر) از پاسخ‌دهندگان گزینه "زیاد" و "خیلی زیاد" و بیش از این حد، یعنی ۳۲ درصد (۲۸ نفر) گزینه "کم" و "خیلی کم" را انتخاب کردند. بیشترین درصد یعنی ۴۸ درصد (۴۲ نفر) معتقدند که "تا حدودی" این فرصت ایجاد می‌شود. این اختلاف و به عبارت دیگر، تعداد زیاد کسانی که معتقدند "تا حدودی" فرصت بحث دارند، می‌تواند به علت تفاوت‌هایی باشد که در روش تدریس استادان وجود دارد. گروهی از آنها، روش‌های یاد شده را بیشتر به کار می‌برند و گروهی کمتر و یا ممکن است آن را به هیچ وجه اجرا نکنند.

درباره استفاده از روش سؤال و جواب در کلاس، گویا وضعیت بهتری وجود دارد. حدود ۴۸ درصد (۴۲ نفر) اظهار داشتند که فرصت سؤال کردن و یا ابراز نظر در کلاس در حد "زیاد" و "خیلی زیاد" وجود دارد. ولی، حدود ۳۹ درصد (۳۴ نفر) به این سؤال پاسخ "تا حدودی" دادند. نتایج نظرات آنها در این زمینه در نمودار ۲ نشان داده می‌شود.

نمودار ۲. درصد فراوانی نظرات نسبت به فرصت

سؤال کردن در کلاس (n=۸۷)

انجام تحقیق و یا تکالیف پژوهشگران نیز روشی در تدریس است که می‌تواند فراگیر را به کسب دانش

شد، همخوانی دارد و آنها به اهمیت مطالعه غیر درسی حرفه‌ای در رشد و آینده شغلی آگاه هستند. ولی، به عقیده تعداد قابل توجهی از آنها، یعنی ۴۹ درصد (۴۳ نفر)، در کلاس "کم" و "خیلی کم" به مطالعه آزاد حرفه‌ای اهمیت داده می‌شود. حدود ۴۰ درصد از پاسخ‌دهندگان (۳۵ نفر) معتقدند تا حدودی به این نوع مطالعه در کلاس توجه می‌شود. در حالی که این امر همخوانی میان عقیده نظریه پردازان و دانشجویان را نشان می‌دهد، به کار گرفته نشدن نظریه‌ها را در تدریس می‌رساند.

ب. روش تدریس و منابع درسی

کاربرد روش‌های گوناگون و مناسب تدریس می‌تواند مشوق مطالعه حرفه‌ای باشد. معرفی و توصیه منابع برای مطالعه نیز به روش تدریس مربوط می‌شود، لذا بیشترین تعداد سؤال‌های پرسشنامه یعنی ۱۰ مورد، به این قسمت اختصاص داده شد.

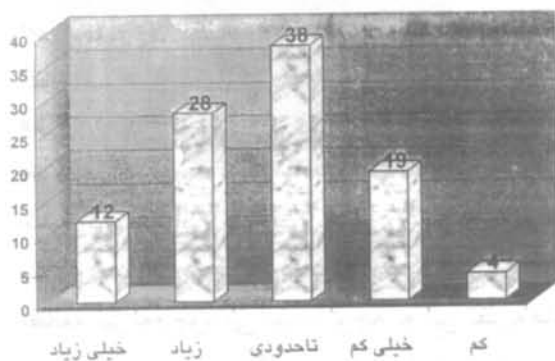
با توجه به بحث مقدماتی، استفاده از سخنرانی به عنوان تنها روش تدریس، مشوقی برای مطالعه غیر درسی و یادگیری نیست. براون و آتکینز^{۱۴} معتقدند "اگر استاد بیشتر وقت خود را به صحبت کردن بگذراند، فرصت اندکی برای رشد مهارت‌های فکری و ارتباطی دانشجویان پدید می‌آید" (۳). از این رو، افزون بر سخنرانی، ضروری است استاد از روش‌های دیگر نیز استفاده کند. از این روش‌ها می‌توان به بحث‌های گروهی، ارائه همایش، انجام تحقیق و ارائه گزارش آن و یا سؤال و جواب در کلاس، که فراگیر را به فعالیت ذهنی وامی‌دارد، اشاره کرد. در این صورت، یادگیری بهتر و با دوام بیشتری صورت می‌گیرد و در نتیجه انگیزه بیشتری برای مطالعه نیز به وجود می‌آید. با توجه به این نظریه‌ها، دیدگاه‌های پاسخ‌دهندگان نسبت به استفاده از این روش‌ها سنجیده شد.

بررسی پاسخ‌ها به سؤالی که میزان فرصت لازم

داده‌اند. حدود ۲۲ درصد (۱۸ نفر) هیچ گونه فعالیتی انجام نداده و ۷ درصد (۶ نفر) به این سؤال پاسخ نداده‌اند.

همان گونه که در بخش مقدماتی ذکر شد، طرح بحث‌های فلسفی و نظری انگیزه مناسبی برای کنجکاوی، تفکر و مطالعه به وجود می‌آورد. در این باره، برخی پاسخ‌دهندگان ۳۱ درصد (۲۵ نفر) معتقدند که بحث‌های فلسفی "کم" یا "خیلی کم" در درس‌ها مطرح می‌شود، بیشتر آنها، یعنی ۵۱ درصد (۴۱ نفر) معتقدند که "تا حدودی" به این بحث‌ها در کلاس توجه می‌شود و بقیه، که تعداد قابل ملاحظه‌ای را تشکیل نمی‌دهند (۱۷ درصد یا ۱۴ نفر)، اظهار داشتند که این امر تا حد "زیاد" یا "خیلی زیاد" مطرح می‌شود. پراکندگی پاسخ‌ها می‌تواند نشان‌دهنده تفاوت در عملکرد استادان باشد. با توجه به اینکه برخی متخصصان حرفه کتابداری معتقد به عملگر بودن حرفه هستند، پاسخ‌ها نشان می‌دهد تا حدودی به بنیان‌های نظری در کلاس‌ها توجه می‌شود.

در این مقوله، یعنی روش تدریس و منابع درسی، دیدگاه جامعه مورد پژوهش درباره میزان تشویق درس‌های تخصصی به استفاده از اطلاعات سؤال شد. بررسی پاسخ‌ها نشان می‌دهد که درس‌های تخصصی "تا حدودی" دانشجویان را به مطالعه و جستجوی اطلاعات تشویق می‌کند. این امر را می‌توان در نمودار ۳ مشاهده کرد.

نمودار ۳. توزیع فراوانی نظرات نسبت به تأثیر درس‌های تخصصی

در میزان مطالعه حرفه‌ای غیردرسی (n=۸۶)

علاقه مند کند و به رشد تفکر او کمک کند. به عبارت دیگر، با این روش فرصت کسب تجربه و برخورد با مسئله برای فراگیر به وجود می‌آید. در این شیوه برای حل مسئله او ناچار به گردآوری اطلاعات از منابع گوناگون، سازماندهی و تجزیه و تحلیل آن است (۲۱:۱۰). سنجش میزان تشویق دانشجویان به انجام تحقیق، موضوع یکی از سؤال‌ها را تشکیل داد. یافته‌ها نشان می‌دهد که ۲۸ درصد (۲۵ نفر) از آنان معتقدند که تشویق "خیلی زیاد" یا "زیاد" صورت می‌گیرد. حدود ۴۲ درصد (۳۷ نفر) گزینه "تا حدودی" و ۲۹ درصد (۲۶ نفر) "کم" یا "خیلی کم" را انتخاب کردند. در این باره نیز چون اختلاف نظر زیادی میان پاسخ‌دهندگان وجود دارد، نتیجه‌گیری مشکل است.

به طور معمول، کسانی که زیاد تحقیق یا تمرین پژوهشگر انجام می‌دهند، دارای اطلاعات روزآمد هستند و در تمرین‌ها به توصیف و تحلیل اطلاعات گردآوری شده می‌پردازند، لذا می‌توانند بهتر اندیشه‌های خود را بیان کنند و به نگارش آن بپردازند، با این توجه انتظار می‌رود کسانی که در این پژوهش اظهار داشتند "زیاد" یا "خیلی زیاد" به انجام تحقیق می‌پردازند، در این زمینه مشکلی نداشته باشند.

پراکندگی پاسخ‌ها به سؤالی که دیدگاه آنان را نسبت به توان آنها در به تحریر در آوردن اندیشه‌هایشان سنجید، باز هم نتیجه‌گیری را مشکل می‌سازد. حدود ۳۱ درصد (۲۸ نفر) معتقدند که نوشتن برای آنها "خیلی زیاد" و "زیاد" راحت است. این امر، برای ۳۴ درصد (۳۰ نفر) "تا حدودی" راحت و برای ۳۳ درصد (۲۹ نفر) مشکل است. برای کنترل صحت پاسخ‌ها، سؤالی درباره میزان تشویق به پژوهش در کلاس طرح شد، در این سؤال تعداد پژوهش‌های انجام شده و یا سمینارهای کلاسی مد نظر بود. تحلیل پاسخ‌ها نشان داد که بیشتر آنها (یعنی ۷۱ درصد یا ۶۳ نفر) ۱ تا ۳ مورد چنین فعالیت‌هایی را انجام

پژوهشگرا و کاستن از حجم کارورزی‌ها اشاره داشت.
ج. تأثیر شیوه برگزاری امتحانات در ایجاد انگیزه در مطالعه

در فرایند آموزش و یادگیری، همه اجزاء می‌تواند در تشویق به مطالعه تأثیر داشته باشد. از آنها امتحان و روش سنجش میزان یادگیری است. امتحان نه تنها می‌تواند به سنجش دانش، میزان فراگیری و رشد تفکر پردازد، بلکه خود نیز می‌تواند به تفکر کمک کند. به این ترتیب به عقیده هولفیش و اسمیت^{۱۵} (۲۲۶:۱۷) امتحان، ماهیت مطالعه دانش آموزان را تا حد وسیعی تعیین می‌کند. در صورتی که دانش آموز با شیوه امتحان آشنا باشد انگیزه بیشتری برای مطالعه حرفه‌ای گسترده دارد.

در پاسخ به سؤال مربوطه، در مقایسه با دیگر پاسخ‌ها، پراکندگی کمتری در نظرات مشاهده شد. بیشتر آنها، ۶۹ درصد (۶۰ نفر) تأثیر شیوه امتحان بر مطالعه حرفه‌ای را در حد "زیاد" و "خیلی زیاد" مثبت دانستند.

پاسخ به دو سؤال دیگر در همین باره نشان می‌دهد که بیشتر دانشجویان (۷۹ درصد یعنی ۶۸ نفر) معتقدند امتحانی که درک مفاهیم را اندازه‌گیری کند، دانش را می‌سنجد، چنین امتحانی فرصت فکر کردن را به وجود می‌آورد و تفکر را مهم جلوه می‌دهد بنابراین، فراگیر تشویق به توسعه نیروی تفکر خود می‌شود.

در همین زمینه، نظر دانشجویان شرکت‌کننده در پژوهش نسبت به میزان سنجش دانش از طریق امتحانات سؤال شد. بیشتر آنها (۵۶ درصد یعنی ۴۸ نفر) گزینه "تا حدودی"، ۳۳ درصد (۲۸ نفر) گزینه "کم" و "خیلی کم" و ۱۰ درصد (۱۰ نفر) گزینه "زیاد" و "خیلی زیاد" را انتخاب کردند. گرچه تا حدی این روش به کار گرفته می‌شود، ولی گویا در همه درس‌ها به صورت یکسان انجام نمی‌گیرد.

با توجه به رشد روزافزون دانش و انتشارات، حجم اطلاعاتی که دانشجویان در یک زمینه خاص باید به دست آورند روبه افزایش است. آنها باید با دیدگاه‌های مختلف آشنا شوند تا بتوانند با تجزیه و تحلیل آنها به دانش لازم دست یابند. بدیهی است این دانش، از طریق یک کتاب یا جزوه خاص برای یک درس به دست نمی‌آید. باب الحوائجی (۲)، فارمر و مش (۲۲:۱۰۴) نیز در انتقاد به روش تدریس برخی استادان، معتقدند تدریسی که بر سخنان استاد و کتاب‌های درسی متکی باشد، دانشی برای دانشجویان به بار نمی‌آورد. پاسخ‌دهندگان نیز در توافق با این دیدگاه‌ها، نظرات خود را ابراز داشتند. بیشترین تعداد یعنی ۶۷ درصد (۵۹ نفر) از ۸۴ پاسخ‌دهنده به سؤال مربوطه، با آموزش یک بعدی موافق نیستند، بلکه معتقدند که مجموعه‌ای از منابع (کتاب، مقاله و...) می‌تواند در انتقال مفاهیم مؤثر باشد.

با توجه به نظرات گردآوری شده در مورد روش تدریس و منابع درسی، مشخص می‌شود که پاسخ‌دهندگان تا حدودی از فرصت‌های بحث و یا سؤال و جواب در کلاس بهره می‌برند. گویا از روش سؤال و جواب بیش از بحث استفاده می‌شود. از روش تکلیف‌های تحقیق‌گرا نیز استفاده می‌شود، ولی، بیشتر آنها یک تا سه تحقیق انجام داده‌اند که نشان دهنده فرصت کم برای انجام تکلیف‌های تحقیق‌گراست. در توافق با عقاید صاحب‌نظران یاد شده، آنها مجموعه‌ای از منابع را برای مطالعه درسی ترجیح می‌دهند. انتخاب گزینه "تا حدودی"، بیش از دیگر گزینه‌ها می‌تواند نشان دهنده تفاوت شیوه تدریس استادان باشد.

به طور کلی، درباره تحوک در ارائه درس‌های تخصصی فقط ۳۲ نفر به این سؤال باز، پاسخ‌های پراکنده‌ای دادند. از آن میان می‌توان، به ترتیب فراوانی، به آموزش کاربردی، روزآمد بودن منابع، به کارگیری منابع الکترونیکی، برگزاری سمینارهای کلاسی، تدریس

15. Holfish and Smith

یادگیری، عادت به مطالعه از دوران دبستان در دانش آموزان به وجود نیامده است. بنابراین، این میزان تلاش در دانشگاه در تشویق بیشتر آنان به مطالعه نمی تواند زیاد مؤثر باشد و به همین دلیل نتیجه پژوهش مقدماتی نشان داد بیشتر دانشجویان به این امر علاقه ای ندارند.

از دیدگاه دیگر، سؤال دوم پژوهش، "چه میزان درس های تخصصی، روش تدریس و به طور کلی نظام آموزشی مشوق دانشجویان به مطالعه غیردرسی حرفه ای است؟" به سهم نظام آموزش عالی رادر گسترش مطالعه توجه می کند. براساس اطلاعات گردآوری شده از پاسخ دهندگان، نظام آموزش عالی افزایش تعداد فارغ التحصیلان را بیش از رشد دانش و تفکر آنها در نظر دارد بنابراین مشوقی برای مطالعه غیردرسی حرفه ای نیست. با توجه به پیشنهاد های پاسخ دهندگان و پیشنهاد هایی که بیشتر درباره ایجاد تحول در درس های تخصصی ارائه شد، تحول اصولی در کل نظام آموزش عالی و به ویژه درس های آموزش کتابداری و اطلاع رسانی ضروری به نظر می رسد. در این روند، همان طور که در بحث های مقدماتی توضیح داده شد، اگر در روش های تدریس تحولی صورت گیرد و به نتایج فردی تحصیلات دانشگاهی توجه شود، به مطالعه غیردرسی حرفه ای نیز اهمیت داده می شود. از روش های قابل توجه در تدریس، نظر جان دیویی در مورد آزادی در یادگیری است. در صورت اجرای این روش، نه تنها انگیزه برای مطالعه درسی و غیردرسی به وجود می آید، بلکه رشد تفکر و قابلیت های فردی را نیز، که باید از هدف های عمده آموزش عالی باشد، به دنبال دارد. در این باره، به طور مشخص، تغییرات زیر، شرایط لازم برای تحقق پیشنهاد یاد شده را فراهم می آورد:

ایجاد فضاهای لازم آموزشی، از قبیل منابع روزآمد، کتابخانه های غنی شامل انواع اطلاعات علمی

د. تأثیر نظام آموزش عالی بر مطالعه حرفه ای
بر اساس بحث های مقدماتی، از آنجا که اهداف نظام آموزش عالی، می تواند دیکته کننده روش تدریس و فعالیت های آموزشی باشد، به این مقوله نیز در این پژوهش توجه شد. بر اساس نظریه صاحب نظران اهدافی مانند: افزایش تعداد فارغ التحصیلان، تربیت نیروی کار مناسب جامعه و آموزش تفکر و دانش باید از هدف های عمده آموزش عالی باشد.

نتیجه پژوهش

به طور کلی، نتایج به دست آمده نشان می دهد که دانشجویان شرکت کننده در پژوهش معتقدند مطالعه غیردرسی حرفه ای در رشد حرفه ای و آینده شغلی مؤثر است. در عین حال، درس ها تا حدودی مشوق آنها به این نوع مطالعه است. درباره روش های تدریسی که انگیزه مطالعه آزاد حرفه ای را ایجاد می کند، بیشتر از روش سؤال و جواب استفاده می شود تا بحث های گروهی. انجام تکلیف های پژوهشگرا نیز تا حدودی توصیه می شود. به همین ترتیب بحث های نظری و فلسفی نیز تا حدودی مورد توجه است.

گرچه دانشجویان معتقدند امتحانات باید به سنجش دانش و مهارت بپردازد، اما پاسخ ها نشان می دهد تا حدودی این روش رعایت می شود. با توجه به این نظرات، می توان در پاسخ به سؤال های پژوهش اعلام کرد دانشجویان علاقه زیادی به مطالعه غیردرسی حرفه ای ندارند. در پاسخ به سؤال دوم پژوهش، می توان عنوان کرد در درس های رشته کتابداری و اطلاع رسانی تا حدودی از روش هایی استفاده می شود که مشوقی برای مطالعه غیردرسی حرفه ای است، بنابراین مدرسان تا حدودی در ایجاد تحول در آموزش کتابداری و اطلاع رسانی سهم هستند. با توجه به اینکه در نظام آموزشی ایران بر پرورش قدرت حافظه تأکید می شود تا

۴. حیاتی، زهیر. "مسائل آموزشی کتابداری و اطلاع‌رسانی در دانشگاه‌ها". **کتابداری و اطلاع‌رسانی**، دوره دوم، ۱ (بهار ۱۳۷۸): ۳-۲۶.
۵. حیدری پور، رحمت‌الله. "بررسی و انتخاب شیوه مناسب آموزش جهت بهینه‌سازی یادگیری دانشجویان مورد کاردانی در مراکز آموزش کشاورزی اصفهان". پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه تربیت معلم، ۱۳۷۷.
۶. خاکساری، محمد. "ارزشیابی روش‌های تدریس مورد استفاده توسط اعضاء هیئت علمی براساس میزان یادداری دانشجویان در دانشکده پزشکی". طرح پژوهشی دانشگاه علوم پزشکی رفسنجان، ۱۳۷۴.
۷. دیانی، محمدحسین. "برنامه آموزش دوره کارشناسی کتابداری و اطلاع‌رسانی، پیشنهادهایی برای تحول کتابداری و اطلاع‌رسانی". **کتابداری و اطلاع‌رسانی**، دوره سوم، ۱ (بهار ۱۳۷۳): ۱-۲۰.
۸. زرافشانی، کیومرث. "بررسی روش‌های یادگیری دانشجویان دانشکده کشاورزی به منظور توصیه مناسب‌ترین روش تدریس". طرح پژوهشی دانشگاه رازی، ۱۳۷۳.
۹. سیاری، علی‌اکبر. "تحلیلی بر مشکلات و تنگناهای آموزش عالی در کشور". **فصلنامه پژوهش و برنامه‌ریزی در آموزش عالی**. بهار ۱۳۷۳.
۱۰. شعبانی، حسن. "مهارت‌های آموزش و پرورش". تهران: سمت، ۱۳۷۱.
۱۱. فتاحی، رحمت‌الله. "الگویی برای بازنگری و تجدید ساختار آموزش‌های کتابداری و اطلاع‌رسانی در ایران با توجه به آموزش کتابداری". **کتابداری و اطلاع‌رسانی**، دوره سوم، ۱ (بهار ۱۳۷۹): ۲۱-۴۴.
۱۲. کارلاین، دونالد یوجین. "تدریس شیوه‌های یادگیری به کودکان". ترجمه سیداکبر میرحسینی. تهران: مرکز ترجمه و نشر کتاب، ۱۳۶۹.
۱۳. کاظمیان، پروین. "دانشگاه و چالش‌هایش:

به صورت چاپی، غیرچاپی و الکترونیکی. تحول در روش‌های تدریس و تأکید بر روش تدریس مسئله‌گرا و پژوهشگرا که بر رشد تفکر، خلاقیت و خودآموزی و خودآزمایی تأکید دارد و مشوق جستجو و استفاده از اطلاعات است.

تحول در روش برگزاری امتحان و تأکید بر امتحانی که بر سنجش دانش و مهارت‌های بنا شده است. ارائه کلاس‌ها و کارگاه‌های ویژه که استادان و دانشجویان را متوجه ارزش مطالعه در رشد شخصیت فردی، اجتماعی و حرفه‌ای کند و راه‌های جستجو و استفاده از اطلاعات را آموزش دهد.

تجدید نظر در فرم‌های ارزشیابی استادان و اهمیت به روش‌های تدریس آنان، که دانشجو را محور توجه قرار دهد، پژوهش‌های انجام شده، انتشارات و دیگر فعالیت‌های حرفه‌ای آنها.

انتظار می‌رود با انجام پژوهش‌های مشابه در دیگر گروه‌های آموزش کتابداری و اطلاع‌رسانی در ایران بتوان به نتایج جامع‌تری درباره تحول‌های مورد نیاز در آموزش کتابداری و اطلاع‌رسانی دست یافت و در ایجاد تحول در نظام آموزش عالی نیز سهیم بود.

منابع

۱. اسدزاده هراتی، حسن. "بررسی دیدگاه‌های دانشجویان درباره چگونگی ارزشیابی استادان از آموخته‌های آنان". پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه علامه طباطبائی، ۱۳۷۲.
۲. باب‌الحوادثی، فهیمه. "نقش و اهمیت کتابخانه‌های آموزشی". تهران: پژوهشکده تعلیم و تربیت، ۱۳۷۸.
۳. بروان، جی. "آموزش مؤثر در گروه‌های کوچک". ترجمه و تلخیص حمیدرضا آراسته. تهران: وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، موسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی، ۱۳۸۰ (بروشور)

Report. ERIC Publication. (1986), ED280001.

24. Higgs, Joy. "planning Learning Experiences to Promote Autonomous Learning". In *Developing Student Autonomy in Learning*, 2nd ed. Edited by David Boud. London: Kogan Page, 1988.

25. Parirokh, Mehri. "University Libraries as Contributors to Independent Learning: A Study with Particular reference to User Education in Australian University Libraries". PhD. Thesis. School of Information, Library and Archives Studies. University of New South Wales, 1997.

26. Soltis, Jonas F. "Humanizing Education. Dewey's Concepts of a Democratic Society and Purpose in Education Revisited". *Studies in Philosophy and Education*, 11, No.1 (1991): 89-92.

27. Teitelbaum, Hera. "Factors Affecting The Underachievement of Academically Able College Students". Paper Presented at the Joint Annual Conference of the Rocky Mountain Association for Institutional Research and the Southwestern Region of the Society for College and University Planning (Taos, NM. October 12-14, 1983).

گفتگو با دانشگاهیان". تهران: آیا، ۱۳۸۰.

۱۴. مایرز، چت. "آموزش تفکر انتقادی". ترجمه خدایار ایللی. تهران: سمت، ۱۳۷۴.

۱۵. موسی پور، نعمت‌الله. "طراحی الگویی برای ارزشیابی برنامه درسی و به‌کارگیری آن در ارزشیابی درسی روش‌ها و فنون تدریس دوره‌های تربیت دبیر دانشگاه‌ها". پایان‌نامه دوره دکترا. دانشگاه تربیت مدرس، ۱۳۷۶.

۱۶. نیازی، سیمین. "نمایه مقاله‌های کتابداری و اطلاع‌رسانی". تهران: نشر کتابدار، ۱۳۷۸.

۱۷. هولفیش، گوردن و فلیپ ژاسمیت. "تفکر منطقی روشن‌تعلیم و تربیت". ترجمه علی شریتمداری. تهران: سمت، ۱۳۷۹.

18. Breivik, Patricia Senn. "Student Learning in the Information Age". American Council on Education Series on Higher Education. ERIC Publication. (1998), ED414861.

19. Carter, Jack L.; Mayer, William. "Reading Beyond the Textbook: Great Books of Biology". *BioScience*. V.38, No.7 (1998): 490-92.

20. Dewey, John. "Dewey on Education: Selection with an introduction and notes". New York: Teachers College, 1959.

21. Dewey, John. "Democracy and Education: an Introduction to the Philosophy of Education". London: Macmillan, 1916.

22. Farmer, D.W.; Mach, Terrence [eds]. "Information Literacy: Developing Students as Independent Learners". San Francisco: Jossey-Bass, 1992.

23. Giddings, Louise R. "Pre-Freshman College Students Share Their Views on Reading". A